

Sävstaholms slott och gård del 1
Sävstaholms slotts park och trädgård

Av Helena Karlsson

Sävstaholms slott ligger i centrala Vingåker och är idag mest känt för sina årliga konstutställningar. Slottet har en brokig historia och har rymt allt från grevar till pojkar på skol- och arbetshem. Till slottet har också andra verksamheter varit knutna, verksamheter som varit nödvändiga för både självsyn såväl som självdrift. I denna första artikel av två skildrar vi slottets park och trädgårdsrörelse.

Kartan från 1800-talet visar slottet Sävstaholm med orangeriet och jordbruksfastigheten Sävsta (Säfvesta). Här syns också trädgården och den enorma slottsparken som täckte stora delar av dagens centrala Vingåker. V. Vingåkers hembygdsförenings arkiv

Sävstaholms slott fick en rejäl ansiktslyftning i början av 1800-talet. Slottets ägare, greve Gustaf Trolle-Bonde (1773-1855), nöjde sig

emellertid inte med det. Han ville även forma en omgivning värdig sitt nya slott. Som en av landets rikaste personer hade han medel nog för att skapa en park- och trädgårdsanläggning som snart tillhörde ”de rikaste inom Sverige”. Runt slottet lät greven anlägga en enorm park i engelsk stil – detta trots att den vattensjuka marken egentligen inte erbjöd det mest gynnsamma läget. Stora delar av det som idag är centrala Vingåker ingick i denna park.

En bit ifrån slottet anlades ett ståtligt orangeri. Här odlades exotiska växter som kaffeträd och korallbär liksom fuchsior, akacia, rhododendron, buxbom och rosor. I orangeriet fanns även driverier för vindruvor, persiskor och aprikoser liksom orkidéavdelning och ananashus. Bakom orangeriet anlades en stor trädgård. Mängder av blommor växte här i räta blomstersängar, ca 200 olika arter av ettåriga växter liksom otaliga perenner. Man kan bara tänka sig färgprakten och dofterna!

Sävstaholms slott inbäddat i grönska, tidigt 1900-tal. Fotograf okänd. V. Vingåkers hembygdsförenings arkiv

Det var dock inte bara det vackra och exotiska som fick plats i grevens trädgård. En köksträdgård fanns också, indelad i kvarter för de olika växterna. Här odlades köks-

och kryddväxter, flera kålsorter samt bär i stor skala. År 1849 uppgick drivbänkarna till 80 fönster, en omfattande anläggning där man om våren odlade sallad, rädisor, spenat och morötter medan det om sommaren gjordes plats för gurkor och meloner. Runt köksträdgården löpte en mur med spaljéer för päron, plommon och körsbär.

I anslutning till köksträdgården låg även en fruktträdgård liksom en plantskola för park- och fruktträd. Träden från plantskolan användes främst för slottets egna behov, men viss försäljning skedde också till andra herresäten i regionen. Marken här var emellertid sank och inte helt lämplig för trädodling. Senare flyttades därför plantskolan till området vid Sävsta. Ett träd finns dock kvar som minner om den gamla odlingen – trädet med Sävstaholmsäpplet.

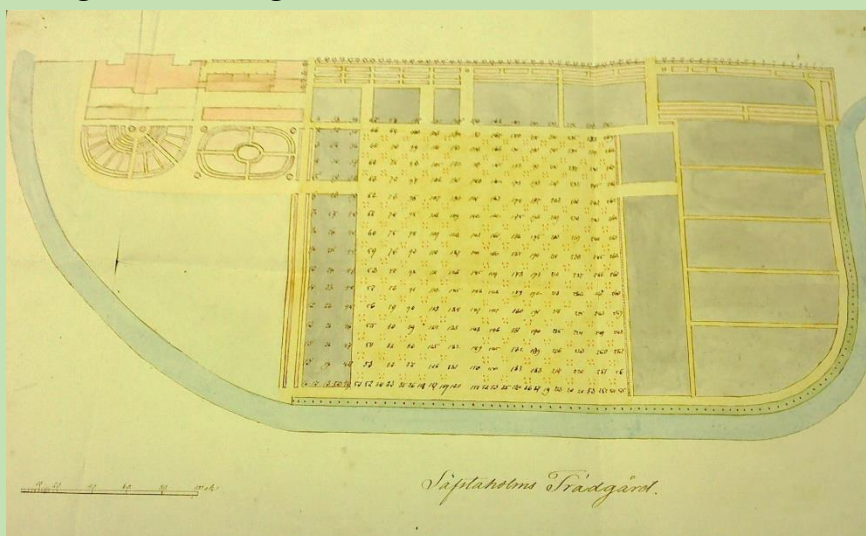
Gurkodling på Sävstaholm år 1916. Fotograf okänd. V. Vingåkers hembygdsförenings arkiv

De växtförteckningar som finns bland arkivhandlingarna på kommunarkivet visar den enorma mångfald växter, som slottets odlingar innehöll. I

trädgårdsmästare Frauensteins *Requisition af hwarjehanda frön, buskar, lökar och Blomsterfrön m m till orangeriet och Trädgården vid Säfstaholm år 1843* finns sida upp och sida ned med namn på de ofta exotiska och för tiden ovanliga växterna. Enligt listan fanns förutom mängder av olika sorters äpplen, päron, körsbär, mullbär, plommon och himbär (hallon) också blommande buskar och växter i form av azalea, primula, isis, jasmin, rosor (ett drygt 50-tal), kamelia (flera sidor med olika sorter!) och clematis. I växthusen odlades förutom orkidéer också bl a amaryllis, bromelia och gloxinia. Bland blomsterlökarna märktes tulpaner, anemoner, ranunkler och hyacinter.

I kassaböckerna ges en inblick i arbetet i trädgården. De inkomster som listas på trädgårdens konto för åren 1889-1890 kom bl a från trädskolan liksom från försäljning av buketter, vindruvor, frukt, lök, kålrötter, kransar, hagtornsplantor, morötter och sparris. Från trädgården levererades också en stor mängd varor till grevens hushåll.

Ritning över trädgården vid Sävstaholm. En välordnad plan med sina räta rabatter, sina noga uppmärkta träd och sin gränskanal. Sävstaholms slotts arkiv, Vingåkers kommunarkiv

Till Sävstaholms trädgård hörde från 1830-talet även en trädgårdsmästar-

skola. Här under-visades mellan fem och åtta elever per omgång i ämnen som anläggningsritning, botanik, fruktbeskäring, fruktodling under glas och på kalljord samt ananasodling. Undervisningen upphörde år 1889. Då hade närmare 200 trädgårdsmästare genomgått sin utbildning där.

Tanken med trädgården tycks ha varit att ge mat till det egna bordet och att skapa en fröjd för sinnena – inte att producera varor för avkastningens skull! Någon särskilt lukrativ affär var därför varken park eller trädgård för sina ägare, vilket inte tycks ha bekymrat varken greve Trolle-Bonde eller hans brorson och arvinge. Senare ägare var emellertid inte lika villiga att lägga de

stora summer som krävdes för att upprätthålla de exotiska odlingarna. Trädgården började därför förfalla allt mer från 1870-talet.

I början av 1900-talet utarrenderades trädgården för att senare säljas till arrendatorn. Själva trädgården drevs ytterligare en tid innan en byggmästare tog över i mitten av 1960-talet. Ett bostadsområde bredde sedan snart ut sig där trädgården tidigare hade legat. Idag påminner oss vägnamnen här om de

stora trädgårdsmästare som en gång gjorde Sävstaholms slott berömt för sin fantastiska trädgård. Kvar i området finns också en bit mark bevarad där Säfstaholmsäpplet ännu växer.

Det sista trädet med Sävstaholmsäpplen, idag omgivet av bostadshus. Foto: H. Karlsson/Arkiv Sörmland

Det arkivmaterial om Sävstaholm som den här artikeln delvis bygger på, förvaras hos Vingåkers kommunarkiv och i Västra Vingåkers hembygdsförenings arkiv. Mer om slottet och dess jordbruk finns att läsa i del 2 om Sävstaholm.

Artikel publicerad i Sörmlandsbygden den 24 april 2014.